

РОЗДІЛ 1

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 340.12: 341.171: 341.213: 342.25

ДЕРЖАВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ КОНФЕДЕРАЦІЇ У ПОРІВНЯЛЬНИЙ ХАРАКТЕРИСТИЦІ МОДЕЛЕЙ ФЕДЕРАТИВНОЇ ТА КОНФЕДЕРАТИВНОЇ ДЕРЖАВ

STATE-TERRITORIAL ORGANIZATION OF THE CONFEDERATION IN THE COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF MODELS OF THE FEDERATIVE AND CONFEDERATIVE STATES

Гамбург Л.С.,
к.ю.н., доцент,

доцент кафедри теорії, історії держави і права та міжнародного права
Класичний приватний університет

У статті представлено порівняльно-аналітичну характеристику теоретичних моделей федеративної та конфедеративної форм державно-територіального устрою, встановлено їхню подібність за наявності кількісних відмінностей, з'ясовано інтегративний зміст державного суверенітету й особливості правосуб'єктності конфедерації, виявлено похідну природу та сформульовано дефініцію конфедеративної держави, обґрунтовано її перспективність у кооперовано-інтегрованому світі.

Ключові слова: форма державно-територіального устрою, федеративна держава, конфедеративна держава, союзний договір, суб'єкт федерації, субординація, суб'єкт-засновник конфедерації, координація, еквівалентність, співпадання, нуліфікація, сецесія, суверенність, інтегративний суверенітет, полісуб'єктна консолідована похідна держава.

В статье представлена сравнительно-аналитическая характеристика теоретических моделей федеративной и конфедеративной форм государственно-территориального устройства, установлено их сходство при количественных отличиях, выяснено интегративное содержание государственного суверенитета и особенности правосубъектности конфедерации, выявлена производная природа и сформулирована дефиниция конфедеративного государства, обоснована его перспективность в кооперировано-интегрированном мире.

Ключевые слова: форма государственно-территориального устройства, федеративное государство, конфедеративное государство, союзный договор, субъект федерации, субординация, субъект-учредитель конфедерации, координация, эквивалентность, совпадение, нуллификация, сецессия, суверенность, интегративный суверенитет, полисубъектное консолидированное производное государство.

The article presents a comparative and analytical characteristic of theoretical models of federative and confederative forms of state-territorial organization, found their similarity with quantitative differences, find the integrative content of state sovereignty and the peculiarities of the legal personality of the confederation, revealed the derivative nature and formulated the definition of the confederative state, substantiated its perspective in a cooperative-integrated world.

Typically, a federal or confederal state formed by the union pact. The subjects of the federation irrevocably passed to the supreme authority of the federal center, they are inherent in sovereign competence, and not sovereignty. Founding members of the confederation delegate them to the union organs on the principle of coordination, self-limiting the sovereign competens and preserving the ability to restore the sovereignty.

Founding members of the Confederation establish and maintain a balance of centripetal and centrifugal tendencies, in federations dominated by centripetal. But in both these forms integrative sovereignty acts, jointly created and provided by the subjects and the union state. In international relations, the confederation is the sole derivative of a state-subject exercising together with its founders coherent and joint foreign policy.

In the relationship between the federal organs and organs of subjects of federation dominated by the principle of subordination. In confederations – the principle of coordination in the relations of the confederal center with subjects-the founders; the equivalence principle of legal equality of subjects of confederation among themselves and with confederal center; the principle of coincidence is the creation of shared sovereignty a combination of sovereignties of the states-the founders.

The confederal parliament is not elected, but formed by representative organs of subjects-the founders, of the house of representatives in bicameral federal parliaments are formed by subjects as elections, and a delegation of regional representatives.

Federal constitutional law, generally, does not include the right to secession of subjects. The right to secession of the subjects-the founders of the confederation may not be realized if it is contrary to the essential interests of other subjects.

Subjects of the Federation, in contrast to the founders of confederation, were denied the right of nullification of acts of the federal/union law-making, but agree on legislative positions with the Federal center in the federal parliament. The confederal center coordinates the lawmaking of the founding subjects.

Territorial militias subjects of the Federation are subordinate to regional authorities and Federal Agencies. Military formations of subjects-the founders in peacetime are subordinate to the relevant actors and the Union on defense and in wartime they are guided only allied command.

Citizenship in the federation is two-level and cross-cutting. In a confederation, the citizens of subjects-the founders is competent to move freely in the union space to live and operate on the territories of each other.

The confederation can be not only a temporary alliance of sovereign states for the achievement of common political, economic and military goals, but also a polisubject integrated-sovereign consolidated derivative state with a complex form of balanced, decentralized state-territorial organization.

Key words: form of state-territorial organization, federative state, confederative state, union pact, federation subject, subordination, founding member of confederation, coordination, equivalence, coincidence, nullification, secession, sovereign competence, integrative sovereignty, polisubject consolidated derivative estate.

Сучасна світова економіка розвивається в умовах глобальної спеціалізації та міжнародного розподілу праці, максимізуючи кооперацію й інтеграцію національних господарств. Провідними суб'єктами світового господарювання є транснаціональні корпорації, які конкурують із національними виробниками. Зняття протиріч між ними здійснюється

завдяки політичному співробітництву держав у різноманітних міжнародно- та міждержавно-організаційних формах. Воно, серед іншого, може сприяти політико-територіальній консолідації та утворенню складних державно-територіальних форм. Під час теоретичного осмислення їх організаційних різновидів однією з найбільших проблем залишається

невизначеність конфедерації, бо думки та підходи щодо неї розбігаються від будь-яких міжнародних організацій і «особливих» міждержавних об'єднань до складних державно-територіальних «утворень» і союзних держав [1; 2, с. 31–32]. Погоджуємося з аргументацією Г.О. Князева про нереальність федеративно-конфедеративного змішаного союзу та несумісність гібридної форми державного устрою з точною класифікацією державних союзів [3, с. 18].

Такий концептуальний плюралізм призвів до різнобою та хаотичності, які перешкоджають складанню універсальної класифікації політико-територіальних устроїв і систем. До того ж, чіткість і ясність у визначенні смислу та змісту конфедеративного механізму міжтериторіальної взаємодії сприяє конструюванню однієї з найоптимальніших моделей політико-економічної інтеграції та консолідації.

Порівняльні дослідження конфедерацій і федерацій проводили: С.О. Азаров, К.В. Арановський, Ю.А. Дмитрієв, О.О. Жилін, Г.О. Князев, М.Л. Костенко, Л.В. Лавренова, Б.М. Лазарев, В.І. Лафітський, Ф.К. Лістер, І.І. Лукашук, І.Г. Тимошенко, Ю.О. Тихомиров, Б.М. Топорнін, В.О. Миронов, С.Ю. Михайлова, Ж.Ф. Обер, Р.С. Огірко, Ю.В. Плахтій, Р.В. Попов, В.В. Слестратова, Сяокунь Сун, М. Форсайт, В.Є. Чиркін, М.О. Ушаков, Д.Дж. Елейзер, О.С. Ященко та ін., але з позиції порівняння союзної держави (федерації) та союзу держав або дуалістичної держави (конфедерації).

Зважаючи на провідну роль держави у забезпеченні національних інтересів, мета статті – установити природу складного територіального устрою конфедерації шляхом порівняльного аналізу її з найближчою до неї формою федеративної держави та визначити дефініцію конфедеративної держави, спростувавши певні стереотипи щодо конфедерації як нестійкого і нетривалого (тимчасового – *Л. Г.*) союзу суверенних держав з обмеженими повноваженнями для досягнення певної спільної мети (політичної, економічної, військової чи ін. – *Л. Г.*).

Федеративна держава є універсальним уособленням складних форм державно-територіального устрою. Вона функціонує у просторі, структурованому регіональними/місцевими державницькими утвореннями, які, на засадах інтеграції один з одним і з федеральним центром, створюють і здійснюють інтегративний суверенітет федерації. Зазвичай, федеративні держави утворюються шляхом укладання союзного договору. Відома і трансформація унітарної держави у симетричну федерацію (Бельгія, 1993 р. – *Л. Г.*). Суб'єкти федерації остаточно передають найвищі владні повноваження федеральному центру, їм притаманна суверенність, а не суверенітет.

Суб'єкти-засновники конфедерації делегують їх союзним органам за принципом координації, самообмежуючи суверенність і зберігаючи здатність до відновлення суверенітету. Звідси здається, що конфедеративні правовідносини, як порівняти з федеративними, мають виглядати гнучкішими та динамічнішими. Втім, за слушним зауваженням М.В. Столярова, ревізія союзного установчого договору потребує однаковості всіх учасників, тому його часті зміни малоімовірні [4, с. 390].

Поряд із договірними конфедераціями Г.О. Князев обґрунтовує можливість утворення конституційних конфедерацій без укладання союзного договору, але внаслідок юридичного факту співпадання конституційних норм юридичних і фактичних конституцій держав-учасників із виникненням єдиного державно-правового простору. Конфедерація не є міждержавним об'єднанням, оскільки конфедеративні відносини регулюються не міжнародним, а конституційним правом, особливу частину якого складає правова система конфедерації [3, с. 23–26]. Аналізуючи правовий статус конфедерації, Г.О. Князев зазначає, що вона може бути оформлена або як конфедеративна держава, або як конфедерація держав. Різниця між цими видами полягає в наявності у конфедеративної держави статусу держави, якого не має конфедерація держав [3, с. 20].

Регулюючи самообмеження внутрішньої суверенності, суб'єкти-засновники конфедерації встановлюють і підтримують баланс доцентрових і відцентрових тенденцій у конфедеративній моделі, тоді як у федераціях переважає доцентровість. Але в обох цих формах присутній інтегрований суверенітет, утворований і забезпечуваний суб'єктами та союзною державою.

Суверенність, притаманна суб'єктам федерації, ґрунтується на народному суверенітеті, що реалізується громадянами та їхніми об'єднаннями шляхом використання інститутів демократії. Така суверенність полягає у здатності політико-територіальних автономій з ознаками державності бути носіями публічної влади та виражається в її здійсненні на своїй території задля забезпечення регіональних/місцевих корпоративних потреб за наявності законодавчого розмежування повноважень і предметів ведення із федеральним центром. Останній репрезентує загальнодержавні публічні інтереси, тому є носієм універсальної, цілісної, єдиної, неподільної та верховної державної влади, яка охоплює всіх суб'єктів, і він же виступає як єдина держава-учасник міжнародних відносин [5, с. 10–17; 6, с. 5–10; 7, с. 18–23].

Конституції багатьох федеративних держав містять повноваження суб'єктів на здійснення зовнішньої економічної, екологічної, наукової та культурної діяльності. Це пояснюється прагненням суб'єктів до ефективного функціонування задля задоволення суспільних потреб із урахуванням специфіки їхнього внутрішнього стану [8, с. 5–8]. Наведене підтверджує суверенність суб'єктів федерації, які мають ряд ознак держави – апарат органів публічної влади, що здійснює внутрішні та зовнішні функції; адміністративно-територіальний поділ, регіональні/місцеві податки та підсистему регіонального законодавства. Однак обов'язкова відповідність їхнього конституційного й іншого законодавства федеральному законодавству при верховенстві останнього, необхідність внесення відрхувань до федерального бюджету, здійснення зовнішніх функцій лише узгоджено з зовнішньополітичною діяльністю федеративної держави, подвійне підпорядкування територіальних військових формувань суб'єктам регіональним і федеральним органам, можливість федерального втручання (федеральної інтервенції – *Л. Г.*) у справи суб'єкта за певних надзвичайних обставин та інші обмеження вказують на відсутність державного суверенітету в суб'єктів федерації. Тому твердження Ю.В. Плахтія про те, що «у суб'єктів федерації зберігається обмежений або вельми обмежений суверенітет» [9, с. 130] потребує уточнення, бо державний суверенітет на може бути неповним, частковим чи обмеженим. Але такий стан дозволяє застосувати поняття «суверенність» до однієї з основних ознак державності суб'єкта федерації, яка співвідноситься з поняттям «суверенітет» так само, як «державність» і «держава».

Політико-правовий статус засновників конфедерації, як зазначалось, відрізняється від подібного статусу суб'єктів федерації більшим обсягом збереженої за їхніми органами компетенції та здатністю до змінювання такого обсягу чи повернення делегованих союзним органам повноважень. Така кількісна відмінність дає підстави розглядати засновників конфедерації як державницьких суб'єктів союзної держави, які мають ознаки максимальної суверенності та здатності до відновлення суверенітету. Водночас основні зовнішньополітичні повноваження на реалізацію загальних інтересів союзу передаються до компетенції союзного центру, тому в міжнародних відносинах конфедерація виступає єдиною похідною державою-суб'єктом, здійснюючи разом зі своїми засновниками узгоджену та спільну зовнішньополітичну діяльність.

Конфедеративна держава, вважає Г.О. Князев, має єдиний неподільний суверенітет, який забезпечується сполученням суверенітетів суб'єктів із її власним суверенітетом у результаті поєднання загальних основ і цілей, заради яких держави об'єдналися в конфедерацію. Цим вона відрізняється від міжнародної організації і подібна до монархічної унії (наприклад, Річ Посполита 1569–1795 рр., Об'єднані коро-

лівства Швеція та Норвегія 1814–1905 рр. – *Л. Г.*). Створення спільного суверенітету конфедерації завдяки сполученню суверенітетів суб'єктів-засновників відповідає принципу співпадання – одному з фундаментальних конституційних принципів конфедерації [3, с. 21].

Різниця в статусах суб'єктів федерації та конфедерації вбачається Г.О. Князевим у тому, що остання є формою об'єднання держав у конфедеративну державу, між якою та її учасниками встановлюються вертикальні симетричні (внаслідок еквівалентного статусу сторін) зв'язки. Тому вони спільно стають у складі конфедерації тільки одним (єдиним, колективним) суб'єктом, що перебуває у рівноправному союзі частини та цілого з конфедеративною державою, котра дуалістична, бо одночасно виступає як конфедерація та держава [3, с. 20–21]. На це зауважимо, що розглядати засновників конфедерації одним суб'єктом безпідставно, бо кожен із них зберігає окрему суверенність і правосуб'єктність, перебуваючи у конфедеративній формі зв'язку з іншими суб'єктами та союзним центром, що забезпечує їх полісуб'єктну інтеграцію та консолідацію, визнаючи не дуалістичну, а консолідовано-похідну природу й інтегрований суверенітет конфедеративної держави.

Правова природа міжнародної правосуб'єктності конфедерації полягає в її перебуванні як визнаного факту існування та закріплення в засновницькому договорі суб'єкта міжнародного права; наявності в неї відокремлених прав і обов'язків у межах власної міжнародної компетенції, якими її наділяють держави-засновники, добровільно обмежуючи об'єм своїх зовнішніх повноважень; володінні міжнародно-договірною дієздатністю, зокрема деліктоздатністю, відповідно до міжнародних конвенцій і засновницьких договорів [10, с. 101–103].

На думку Ю.В. Плахтій, схожість утворення федерації та конфедерації вбачається в засновницьких договорах, але ці договори відрізняються правовою природою та сферою застосування. Федеративний договір є внутрішньодержавним, на його основі ухвалюється федеральна конституція, що створює правовий фундамент функціонування федерації, а договір про конфедерацію «є особливим видом союзного договору» [9, с. 129]. З цього питання Р.С. Огірко наголосив, що «федерація – союзна держава, будується на конституції, акті внутрішнього, конституційного права, який визначає повноваження держави та територіальних утворень, що входять до її складу» [11, с. 16]. Федеральна конституція та інші закони за необхідності можуть примусово вводитись у дію чи відновлювати її на території суб'єктів. До того ж їхня дія поширюється також і на громадян. Що ж до конфедерації, то засновницький договір не тільки закріплює її створення, а й виступає правовою основою союзних відносин між консолідованими суб'єктами, але не поширюється на фізичних осіб. Правовий статус останніх визначається конституціями й іншими законами держав-засновників конфедерації та забезпечується їхніми регіональними органами. Конфедеративний договір не передбачає примусовості щодо сторін-засновників і обмежений колом питань зовнішньоекономічної, політичної, культурної, оборонної та ін. співпраці, визначених ними [9, с. 129].

Однак в наведених відмінностях є недоліки. Федеративний договір, подібно до конфедеративного, також є союзним і має міждержавно-засновницьку природу, оскільки укладається між майбутніми суб'єктами федерації, яка має бути створена відповідно до конституції та конституційних законів. До речі, не випадково в науковій літературі та світовій конституційно-правовій практиці термін «союзний договір» часто вживається універсально щодо позначення федеративних і конфедеративних договорів. Різниця ж між ними полягає у переважанні принципу субординації у відносинах між федеральними органами й органами суб'єктів чи координації у відносинах союзного центру з суб'єктами-засновниками конфедерації. До цього додамо думку Г.О. Князева, дослівно викладену С.О. Азаровим про те, що «конституційними

принципами конфедерації є принцип еквівалентності – юридичної рівності суб'єктів конфедерації між собою та з конфедеральним центром, а також принцип співпадання, – утворення загального суверенітету за рахунок сполучення суверенітетів держав, що об'єднались у конфедерацію» [3, с. 12, 19, 21–22; 12, с. 14–15]. Водночас Г.О. Князев зауважив, що єдиний державно-правовий простір виникає в конфедерації завдяки виконанню союзного договору шляхом приведення у відповідність до нього конституцій суб'єктів, норми яких стають правовою основою союзу. За наявності статуту конфедерації він є додатковим законом про її правовий статус. Союзний договір реалізується за внутрішньою процедурою кожного з об'єднаних суб'єктів, тому діє опосередковано, через що конфедерація, яка ґрунтується на договорі, є перехідною формою союзу. Союзний договір не має верховенства над конституціями держав-учасниць і над конституцією конфедеративної держави, оскільки це суперечить суверенітету останньої та виключило б вертикальні конфедеративні зв'язки з предмета договору. Тому союзний договір має стати предметом конституційного контролю [3, с. 23].

Хоч у конфедераціях, на відміну від федерацій, зазвичай відсутні писані конституції, але фактично їхньою конституційно-правовою основою є засновницький союзний договір, статут тощо. Ю.В. Плахтій визнає, що договори про конфедерацію можуть містити декларативні норми про права людини [9, с. 129]. Але безпосередньо впливають федеральні конституції на населення лише за умови, коли їхні статті містять норми прямої дії. Інакше вони такі ж декларативні і потребують подальшої матеріалізації у федеральному та регіональному законодавстві.

Конфедеративний парламент не обирається, а формується представницькими органами суб'єктів-засновників, але палати представників у бікамеральних федеральних парламентах утворюються суб'єктами федерацій як виборами, так і делегуванням регіональних представників [4, с. 387, 390].

Федеральне конституційне законодавство, зазвичай, не передбачає права сецесії суб'єктів, за винятком, наприклад, конституцій СРСР 1924 р., 1936 р. та 1977 р., чинної Конституції Ефіопії 21 серпня 1995 р. (ст. 62, п. 35 – *Л. Г.*), Канади (рішення Верховного суду Канади 1998 р., статут «Про ясність у справах, пов'язаних з відокремленням Квебеку» 2000 р. – *Л. Г.*), Конституції Сен-Кітс і Невіс (право о. Невіс на відокремлення в разі підтримки на референдумі 2/3 голосів – *Л. Г.*) і навіть Конституції унітарно-регіонального Узбекистану щодо сецесії Каракалпакстану за результатами загальнонародного референдуму. Однак історична практика свідчить про те, що відсутність права сецесії виявляється номінальним у разі настання глибокої політичної кризи федеративного устрою. Підтвердженнями є: спроба сецесії південних рабовласницьких штатів США з утворенням ними власної конфедерації у 1861 р., що спричинило Громадянську війну 1861–1865 рр.; вихід Сенегалу зі складу Малі у серпні – вересні 1960 р., примусове виключення Сінгапуру зі складу Малайзії рішенням її федерального парламенту 9 серпня 1965 р., вихід Бангладеш (Східної Бенгалії, Східного Пакистану – *Л. Г.*) зі складу Пакистану в грудні 1971 р.; вихід Еритреї зі складу Ефіопії у квітні 1993 р.; вихід Південного Судану зі складу Судану 9 липня 2011 р.

Що ж до конфедерацій, то належне суб'єктам-засновникам право сецесії може не реалізуватись, якщо така реалізація суперечить суттєвим інтересам інших засновників [4, с. 391]. Наприклад, у липні-листопаді 1847 р. Швейцарська Конфедерація завадила спробі 7 католицьких кантонів об'єднання Зондербунд вийти з цього складу, застосувавши для цього об'єднані збройні сили конфедерації, підпорядковані єдиному командуванню. Подібне сталося в Австрійській імперії під час придушення національної буржуазно-демократичної революції 1848–1849 рр. в Угорщині. Тому наявність або відсутність права сецесії суб'єктів не є, насправді, суттєвою різницею між федеративним і конфедеративним устроями.

Суб'єкти федерацій, на відміну від засновників конфедерацій, позбавлені права нуліфікації актів федеральної/союзної правотворчості, але узгоджують законотворчі позиції з федеральним центром у федеральному парламенті. Конфедеральний центр координує законотворчість суб'єктів-засновників. З цього приводу Сяокунь Сун звернув увагу на положення про внутрішній арбітраж у законодавчих актах усіх конфедерацій для врегулювання спірних питань і конфліктів (у Швейцарії арбітражні процедури застосовувались більше 100 разів – *Л. Г.*), що допомагало сполучати різноманітність і зберігати єдність суб'єктів за умов рихлої форми конфедеративного устрою [13, с. 291]. Тому відсутність або наявність права нуліфікації у зазначених суб'єктах також не створює суттєвої відмінності між федерацією та конфедерацією.

Територіальні воснізовані формування суб'єктів федерації перебувають у подвійному підпорядкуванні своїм регіональним органам і федеральним органам. Військові формування суб'єктів конфедерації у мирний час перебувають у подвійному підпорядкуванні відповідним суб'єктам і союзному органу оборони, а у військовий час ними керує єдине союзне командування.

Громадянство у федерації дворівневе та наскрізне. У конфедерації громадян суб'єктів-засновників правочинні вільно пересуватись союзним простором, проживати та здійснювати діяльність на територіях один одного.

У конфедерації, подібно до федерації, поступово складається спільний ринок з обігом товарів і грошових одиниць суб'єктів-засновників на всій союзній території, запроваджується універсальна валюта, скасовуються митні кордони та виникає об'єднаний економічний простір.

Твердження про нестійкість і нетривалість існування конфедеративних союзних держав спростовуються хронологічними рамками Швейцарської Конфедерації (до 1798 р. – Швейцарського союзу – *Л. Г.*) 1291–1798 рр. і 1815–1848 рр. (540 років – *Л. Г.*), Республіки Сполучених провінцій/Батавської республіки (Нідерландів – *Л. Г.*) 1579–1795 рр. (216 років, потім перетворилась не на федеративну, а на унітарну

державу – *Л. Г.*), Німеччини (Германського союзу – *Л. Г.*) 1815–1866 рр. (50 років – *Л. Г.*), Австро-Угорщини 1868–1918 рр. (50 років – *Л. Г.*). Зараз фактичною конфедерацією є Республіка Боснія та Герцеговина, на межі з конфедеративним устроєм перебувають Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ – *Л. Г.*). Фактичне прагнення до конфедералізації проявляють кілька провінцій Канади (особливо франкомовний Квебек, парламент якого досі не ратифікував Конституцію 1982 р. – *Л. Г.*).

Французький дослідник Ж.Ф. Обер стверджує, що визначення форм відмінностей федерацій від конфедерацій і пошук відповідної дефініції нерациональні, оскільки важливішим тут є розуміння процесу консолідації держав із поступовим утворенням супернаціональної держави [4, с. 389].

С.В. Черніченко вважає, що, хоча конфедерація не має міжнародної правосуб'єктності, вона може отримати її з розвитком інтеграційних процесів, розвиваючись у напрямку федерації [14, с. 244].

Наприкінці доречно згадати думку відомого американського науковця Д. Дж. Елейзера про те, що федерація та конфедерація є «підвидами» родового поняття федералізму [15, с. 107].

Наведене порівняння федеративної та конфедеративної моделей дозволяє дійти висновку про те, що відмінності між федеративним і конфедеративним державно-територіальними устроями кількісні та несуттєві. Конфедерація може бути не тільки тимчасовим союзом суверенних держав задля досягнення спільних політичних, економічних, військових та інших цілей, але також і полісуб'єктною консолідованою інтегровано-суверенною похідною державою зі складною формою збалансовано-децентралізованого державно-територіального устрою. Такий устрій аж ніяк не залишився в минулому, а фактично присутній у сучасній світовій державотворчій практиці, маючи реальні перспективи до поширення в об'єктивному процесі інтеграції та кооперації держав, країн і народів з поступовим поєднанням національних та інтернаціональних цінностей людства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Марусяк О.В. Проблема аналізу конфедерації в сучасній юридичній науці / О.В. Марусяк // Часопис з юридичних наук. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.periodicals.karazin.ua/>
2. Огірко Р.С. До питання про поняття конфедерації / Р.С. Огірко // Вісник Хмельницького університету регіонального управління та права з питань правознавства, управління та економіки. – 2002. – Випуск 3. – С. 31–34.
3. Князев Г.А. Конституционные основы конфедерации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право; государственное управление; административное право; муниципальное право» / Г.А. Князев ; Северо-западная академия государственной службы, Российская академия государственной службы при президенте Российской Федерации. – СПб., 2000. – 26 с.
4. Столяров М.В. Теория и практика федерализма. Курс лекций о федеративном государстве : [учебно-методический комплекс] / М.В. Столяров. – М. : Издательство Российской академии государственной службы, 2008. – 672 с.
5. Гамбург Л.С. Внутрішній суверенітет федеративної держави: теоретичні проблеми та науки підходи / Л.С. Гамбург // Держава та регіони: Науково-виробничий журнал. Серія «Право». – 2012. – № 4. – С. 10–17.
6. Гамбург Л.С. Народний суверенітет у федеративній державі та проблема суверенності її суб'єктів / Л.С. Гамбург // Держава та регіони: Науково-виробничий журнал. Серія «Право». – 2013. – № 1. – С. 5–10.
7. Гамбург Л.С. Народний і національний суверенітет у федеративній державі: теоретичні проблеми в сучасному українському та російському державознавстві / Л.С. Гамбург // Держава та регіони: Науково-виробничий журнал. Серія «Право». – 2013. – № 2. – С. 18–23.
8. Гамбург Л.С. Проблема суверенності суб'єктів федерації в зовнішньому суверенітеті федеративних держав : теоретичні аспекти / Л.С. Гамбург // Держава та регіони: Науково-виробничий журнал. Серія «Право». – 2013. – № 3. – С. 4–9.
9. Плахтій Ю.В. Проблема співвідношення правової природи конфедерації та федерації / Ю.В. Плахтій // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – Серія № 18 «Економіка і право» : зб. наукових праць. – Випуск 10. – К. : Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2010. – С. 126–130.
10. Плахтій Ю.В. Конфедерація як суб'єкт міжнародно-правових відносин / Ю.В. Плахтій // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки : зб. наукових праць. – Випуск 84. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. – С. 101–103.
11. Огірко Р.С. Конфедерація і міжнародна організація: порівняльна характеристика політико-правової природи / Р.С. Огірко // Українське право. – 2000. – Число 1 (13). – С. 14–20.
12. Азаров С.О. Конфедеративное государственное устройство : теоретико-правовой аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / С.О. Азаров ; Санкт-Петербургский университет управления и экономики. – СПб., 2011. – 23 с.
13. Сяокунь Сун. Конфедерализм: обзор новейшей литературы / Сунн Сяокунь // Практика федерализма : поиски альтернативы для Грузии и Абхазии/ под общ. ред. Б. Копитерс, Д. Дарчиашвили, Н. Акаба. – М.: Весь мир, 1999. – С. 286–289.
14. Черниченко С.В. Теория международного права : в 2 т. / С. В. Черниченко. – М. : НИМП, 1999. – Т. 1. – 460 с.
15. Элейзер Д.Дж. Сравнительный федерализм / Д.Дж. Элейзер // Полис. – 1995. – № 5. – С. 106–115.